

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан соціально-гуманітарного факультету

Оксана ГОМОТЮК
«_____» _____ 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор навчально-наукового інституту освітніх технологій

Святослав ПИТЕЛЬ
«_____» _____ 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Віктор ОСТРОВЕРХОВ
«_____» _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни «Етнополітика України та суспільні трансформації»

ступінь вищої освіти – перший (бакалаврський)

галузь знань – 06 Журналістика

спеціальність – 061 Журналістика

Освітньо-професійна програма «Правова журналістика»

кафедра інформаційної та соціокультурної діяльності

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	Самост. робота (год.)	Разом (год.)	Екз. (сем.)
Денна	2	3	30	30	4	8	48	120	3
Заочна	2	3, 4	8	4	–	–	108	120	4

30.08.2024
[Signature]

**Тернопіль – ЗУНУ
2024**

Робоча програма розроблена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 06 Журналістика спеціальності 061 Журналістика, затвердженої Вченою радою ЗУНУ (протокол № 10 від 23.06.2023 р.).

Робочу програму склав доктор політичних наук, професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Лазарович М. В.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності, протокол № 2 від 30.08.2024 р.

Зав. кафедри, кандидат іст. наук, доцент Ірина НЕДОШИТКО

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності «Журналістика», протокол № 2 від 30.08.2024 р.

Голова ГЗС к. н. із соц. ком. Людмила КОМНІЯРСЬКА

Гарант ОПП, к. н. із соц. ком. Людмила КОМНІЯРСЬКА

**Структура робочої програми навчальної дисципліни
«Етнополітика України та суспільні трансформації»**

1. Опис дисципліни «Етнополітика України та суспільні трансформації»

Дисципліна «Етнополітика України та суспільні трансформації»	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: 06 Журналістика	Обов'язкова дисципліна циклу загальної підготовки Мова навчання – українська
Кількість залікових модулів – 5	Спеціальність: 061 Журналістика	Рік підготовки: <i>Денна – 2</i> <i>Заочна – 2</i> Семестр: <i>Денна – 3</i> <i>Заочна – 3, 4</i>
Кількість змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма: «Правова журналістика»	Лекції: <i>Денна – 30 год.</i> <i>Заочна – 8 год.</i> Практичні заняття: <i>Денна – 30 год.</i> <i>Заочна – 4 год.</i>
Загальна кількість годин – 120	Ступінь вищої освіти – перший (бакалаврський)	Самостійна робота: <i>Денна – 48 год.</i> <i>Заочна – 108 год.</i> Тренінг: <i>Денна – 8 год.</i> Індивідуальна робота: <i>Денна – 4 год.</i>
Тижневих годин – 8, з них аудиторних – 4		Вид підсумкового контролю – екзамен

2. Мета і завдання дисципліни «Етнополітика України та суспільні трансформації»

2.1. Мета вивчення дисципліни: сформувати в студентів систему знань про особливості й загальні тенденції етнонаціональної політики України та етнополітичного розвитку українського суспільства, забезпечення прав етнічних меншин, національно-культурний розвиток, толерантність в етнонаціональній сфері, вирішення проблем імміграції, сучасні міграційні процеси та міжнаціональні відносини в нашій державі; виробити та розвинути навички самостійного аналізу етнополітичних процесів, уміння передбачати перспективи їхнього розвитку.

2.2. Завдання вивчення дисципліни: надати студентам базові теоретичні знання про особливості й загальні тенденції розвитку міжнаціональних відносин в історичній ретроспективі; сформувати цілісне уявлення про напрямки й зміст етнополітики Української держави на різних етапах її розвитку; навчити використовувати здобуті знання під час аналізу особливостей етнонаціональної сфери в сучасній Україні, етномультікультуралізму, толерантності, міграційних процесів на теренах нашої держави; формувати у майбутніх спеціалістів загальнолюдські цінності, патріотичні переконання, позитивне ставлення до активної участі в будівництві української державності та державного патріотизму, відчуття причетності до понад тисячолітньої історії українського народу.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

Здатність зберігати і примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу й суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій; використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни: «Політологія», «Історія та культура України».

2.5. Результати навчання:

Оцінювати діяльність колег з точки зору зберігання та примноження суспільних і культурних цінностей і досягнень.

3. Програма навчальної дисципліни «Етнополітика України та суспільні трансформації»

Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти етнополітичних процесів.

Тема 1. Етнополітика України та суспільні трансформації як навчальна дисципліна.

Предмет курсу «Етнополітика України та суспільні трансформації», його визначення та взаємозв'язок з іншими науками. Актуалізація етнополітичної проблематики. Систематизація уявлення про етнополітику, визначення її принципів. Характеристика взаємозв'язку етнополітики з іншими науками.

Функції і завдання етнополітики. Основні функції етнополітичної науки: ідеологічна (програмова), інструментальна (технологічна), інтегративна, інтерпретивна (пояснювальна), критична, методологічна, моделювання, описова (дескриптивна), прикладна, прогностична (передбачувальна), світоглядна (виховна), теоретико-пізнавальна (гносеологічна), політичної соціалізації. Мета та завдання вітчизняної етнополітики.

Методи етнополітики. Загальнонаукові та специфічні методи дослідження.

Джерела вивчення і література. Початок вивчення історії різних етносів на українських землях. Історіографічні етапи дослідження етнополітики в Україні. Джерела вивчення етнополітичних процесів. Наукові дослідження. Довідкова література. Ресурси Інтернету.

Тема 2. Зародження та розвиток етнополітичної думки: західна і вітчизняна традиції.

Виникнення й еволюція зарубіжної етнополітичної думки. Релігія як особлива частина світосприйняття, що об'єднує народ або плем'я. Зародження етнополітичної думки в Античній Греції та Стародавньому Римі. Консервативна та ліберально-демократична тенденції у розвитку етнополітичної думки. Етнополітичні погляди за доби європейського Відродження й Просвітництва. Н. Макіавеллі. Формування етнополітичних ідей наприкінці XVIII – XIX ст. Значення Американської та Великої Французької революцій для розвитку концептуальних засад етнополітичної думки.

Концептуальне осмислення особливостей етнополітичного розвитку України в українській суспільно-політичній думці. Історико-політологічне значення княжої держави. Етнополітична думка XIV–XVI ст. Ю. Котермак-Дрогобич та С. Оріховський. Києво-Могилянська академія. Суспільно-політичні ідеї періоду української державності другої половини XVII–XVIII ст. Спроби моделювання засад етнічної політики в Україні наприкінці XVIII – на початку XX ст. Етнополітична програма Української національної революції 1917–1921 рр. Етнополітичні ідеї націонал-комунізму. Ідеологія інтегрального націоналізму Д. Донцова. Розвиток етнополітичної сфери українськими вченими в діаспорі. Актуальні історіософські, етнополітологічні проблеми нинішнього етапу розвитку українського суспільства.

Тема 3. Суб'єкти та об'єкти етнополітичних процесів.

Суб'єктно-об'єктна детермінація етнополітики. Суб'єкти та об'єкти етнополітики. Етнополітичний інтерес. Економічні й соціокультурні фактори як важлива передумова етнополітичної суб'єктності особи. Теорії етносу. Етнодиференціюючі ознаки. Термін «народність».

Етнополітична суб'єктність націй, національних (етнічних) меншин і корінних народів. Нація як один із найголовніших суб'єктів етнополітики. Територіальна, етнічна та етнотериторіальна концептуальні моделі формування нації. Національні (етнічні) меншини як дієві суб'єкти етнополітики. Типологія національних меншин. Співвідношення між поняттями «етнічна меншина» і «національна меншина». Корінні народи.

Місце політичних інститутів в етнополітичних процесах. Відносини держави з етносами. Концептуальні засади етнополітичного розвитку українського суспільства. Політичні партії як суб'єкти етнополітики. Етнічна еліта.

Особливості функціонування суб'єктів в етнополітиці України. Етнічні українці, їх типологічні ознаки. Етапи етногенезу українців як народності. Етнографічні групи, етноніми та основні регіони українців. Мовно-культурні орієнтації. Структура сучасного етнополітичного організму України.

Тема 4. Міжнародний досвід захисту прав національних меншин та втілення його в українському законодавстві. Державна політика щодо репатріантів.

Формування світової практики захисту прав національних меншин. Національні меншини в контексті захисту Лігою Націй, Організацією Об'єднаних Націй. «Загальна декларація прав людини» (1948). «Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації» (1965). «Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин» (1992). Регіональні системи захисту прав меншин. Політика «мультикультуралізму».

Застосування міжнародного досвіду захисту прав національних меншин в українському законодавстві. Декларація про державний суверенітет України (1990), Акт проголошення незалежності України (1991), Конституція України (1996) – стратегічні акти етнополітики незалежної Української держави. Декларація прав національностей України (1991). Закон України «Про національні меншини в Україні» (1992). Застосування в національному законодавстві та практиці міжнародних стандартів захисту прав меншин.

Тема 5. Етнополітичні конфлікти.

Визначення, зміст, специфіка етнополітичних конфліктів та їх причини. Актуалізація етнополітичних проблем. Співвідношення між політичними, міжетнічними та етнополітичними конфліктами. Сутність етнополітичного конфлікту, його суб'єкти та об'єкти. Теоретичні підходи вивчення етнополітичних конфліктів. Найпоширеніші причини етнополітичних конфліктів.

Динаміка й типологія етнополітичних конфліктів. Форми вияву та стадіальна динаміка розвитку етнополітичних конфліктів. Класифікація та типізація етнополітичних конфліктів.

Форми, способи регулювання етнополітичних конфліктів. Етапи вирішення конфліктів. Ухвалення стратегічних рішень, спрямованих на попередження та нейтралізацію кризових явищ. Здійснення заходів щодо врегулювання етнополітичних конфліктів. Дипломатичні переговори. Недопущення розростання етнополітичного конфлікту. Варіанти врегулювання етнополітичних конфліктів. Шляхи й методи розв'язання міжнаціональних проблем у незалежній Україні.

Тема 6. Етногенез та етнічна історія українців.

Основні теорії походження українців. Трипільсько-арійська версія: за і проти. Давньоруська концепція як ідеологічне підґрунтя експансії Московії на українські землі. Пізньосередньовічна версія. Ранньослов'янська концепція походження українців. «Звичайна схема «руської» історії й справи раціонального укладу історії східного слов'янства» М. Грушевського.

Періодизація етногенезу та етнічної історії українців. Трипільська культура. Кімерійське військово-політичне об'єднання. Грецькі міста-поліси. Скіфи. Сармати. Антське державне об'єднання.

Історична зумовленість етнонаціональної структури українського суспільства. Геополітичне становище України. Етнодемографічні наслідки перебування українських земель у складі іноземних держав. Формування сучасної етнонаціональної структури українського суспільства. Кримські татари – корінний народ України.

Змістовий модуль 2. Етнополітичні виміри історії України.

Тема 7. Етнополітична трансформація на українських землях періоду княжої держави.

Руська держава в етнополітичному контексті. Переростання окремих етнічно-політичних спільнот («союзів племен») у феодальні князівства. Формування Русі. Варязький фактор. Київські князі. Об'єднання східнослов'янських племен. Воєнні походи на схід і на південь. Розширення кордонів Київської Русі. Зв'язки з Візантією та Заходом. Християнізація Русі. Слов'янські абетки – кирилиця та глаголиця. Формування українського етносу. Ідея запоруки цілісності багатоетнічної Русі. Хозарсько-юдейська община. Повстання проти лихварства. Осідання чужинців на Русі. Боротьба з печенігами, половцями та іншими кочівниками південних степів. Монгольська навала.

Галицько-Волинське князівство як спадкоємець Києва, який занепадав. Об'єднання більшої частини української етнографічної території. Походи князів та розширення меж держави. Зазивання до міст іноземців. Західноєвропейський культурний вплив на Україну.

Тема 8. Етнополітичне становище України в умовах іноземної колонізації (середина XIV – перша половина XVII ст.).

Велике князівство Литовське як спадкоємиць Київської Русі. Відносини між литовськими племенами та Руською державою. Боротьба Литви проти Лівонського та Тевтонського орденів. Створення Великого князівства Литовського. Централізація влади великим князем Міндовгом, його відносини з хрестоносцями та галицько-волинським королем Данилом. Завоювання Литвою західноруських земель. Відносини між литовським князем Войшелком та галицько-волинськими князями Шварном і Левом. Правління великого князя Гедиміна. Особливості захоплення руських земель. Боротьба проти Московського князівства. Правління князя Любарта-Дмитра Гедиміновича на українських землях. Боротьба князя Ольгерда Гедиміновича з Польщею та Ордою за українські землі. Політичний лад Великого князівства Литовського. Кревська унія 1385 р., її причини та наслідки. Боротьба за Київську митрополію між Великим князівством Литовським та Московією. Політика великого князя Литовського Вітовта. Грюнвальдська битва. Князь Свидригайло. Боротьба за збереження автономії українських земель. Князівські змови.

Міжетнічні взаємини у Речі Посполитій. Зближення Литви і Польщі. Процеси ополячення. Магнати та шляхта. Люблінська унія, її причини, передумови, сутність. Поширення правового режиму Речі Посполитої на українські території. Економічне становище населення. Загарбання польськими магнатами і шляхтою українських земель. Марнославство польської знаті. Зростання кріпосницької експлуатації українських селян. Ремісничі цехи. Національно-релігійні утиски. Українська православна церква як об'єднувач українства. Реформаційний та контрреформаційний рухи. Орден єзуїтів. Протидія братств окатоличенню та ополяченню українського населення. Причини, суть і наслідки Берестейської унії. Відносини в трикутнику: польська шляхта, українське селянство та єврейство. Єврейське гетто. Українсько-єврейські стосунки.

Політика Московської держави, Кримського ханства, Молдавського князівства та Угорщини щодо України.

Тема 9. Міжетнічні взаємини в Українській державі середини XVII – XVIII ст.

Українське козацтво: етнополітичні аспекти. Татаро-турецькі напади на українські землі. Покозачення значної частини народу. Гетьманування Петра Сагайдачного. Участь козацтва у польсько-московських війнах. Козацькі та селянські повстання проти польських панів. «Статті для заспокоєння руського народу». Національно-релігійне й політичне безправ'я та економічний визиск українського народу.

Етнополітичні риси Української національно-визвольної революції під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. Боротьба між українцями й поляками. Єврейські погроми. Заходи Б. Хмельницького щодо обмеження козацько-селянської стихії. Інтеграція греків до українського суспільства, їхня посередницька діяльність. Торговельні привілеї грецьким купцям. Українська

козацька держава. Вихід України зі складу Речі Посполитої й утворення військово-політичного союзу з Московською державою.

Доба Руїни. Національно-колоніальна політика Московії та Польщі на Лівобережжі й Правобережжі. Спустошливі татарські напади.

Українські землі в етнополітичних процесах кінця XVII – XVIII ст. Політична історія Гетьманської України. Наступ на права та вольності українського народу. Ліквідація Гетьманщини та Запорозької Січі, заселення їх чужинцями. Межа єврейської осілості. Становище Слобідської, Південної, Правобережної та Західної України.

Тема 10. Українські землі під владою Російської та Австро-Угорської імперій: етнополітичний аспект.

Національна політика російського царату. Встановлення загальноімперського адміністративного ладу. Адміністративний поділ українських земель. Поширення антиросійських настроїв. Формування «малоросійської ментальності». Набуття лівобережним міщанством поліетнічного російськомовного характеру. Іноетнічне поле України. Поширення польських політичних і культурних впливів на Правобережжі. Повстання поляків проти Росії. Посилення русифікаторської політики. Українсько-польсько-російсько-єврейські національні суперечності Правобережної України. «Смуга осілості» для євреїв. Релігійні суперечності. Заселення Південної (Степової) України чужинцями.

Етнополітика Австро-Угорщини. Цислейтанія й Транслейтанія. Приєднання Галичини, Буковини та Закарпаття. Етнічна різноманітність як особливість імперії. Етнічний склад західноукраїнських земель. Протистояння українців із поляками та румунами. Урбанізаційні проблеми українського населення. Реформи освіченого абсолютизму. Етнополітичні процеси періоду революції 1848–1849 рр. Політизація західноукраїнського національного руху останньої третини XIX ст.

Загострення становище корінних мешканців та національних меншин України під час Першої світової війни. Українські землі в планах воюючих сторін. Трагедія розшматованої нації. Легіон УСС.

Тема 11. Національне питання в період Української революції 1917–1921 рр.

Дихотомія декларування та детермінант реалізації основних прав і свобод. Політика українських державних формувань 1917–1921 рр. щодо забезпечення громадянських прав і свобод, умов етнокультурної самобутності та політичного розвитку національних меншин, ступеня преференційного режиму для окремих із них. Національно-персональна автономія як перша у світовій практиці спроба не лише законодавчо забезпечити права національних меншин, а й ввести їх у загальні конституційні межі держави. Нормотворчі та інституційні заходи щодо захисту фізичних прав. Причини й наслідки єврейських погромів в Україні.

Ставлення української влади до єврейських погромів. Сили, причетні до погромницького руху.

Національні меншини як суб'єкти етнополітичних відносин. Рівень політичної мобілізації національних меншин, їхня політична інституалізація, ставлення до українського руху на різних етапах державотворення. Українське державне будівництво крізь іноетнічну призму. Участь національних меншин у представницьких та виконавчих структурах влади. Розбудова етнічними спільнотами національно-персональних автономій. Досягнення національних меншин у законодавчій, інституційній, етнокультурній сферах, набутті досвіду державотворення.

Тема 12. Українці в складі СРСР та інших східноєвропейських держав (1920-ті – середина 1950-х років): правосуб'єктний статус та етнополітичне становище.

Політика «коренізації», її сутність, причини і передумови. Відродження української культури. Реалізація спеціальних програм сприяння політичному і культурному розвитку національних меншин. Врахування етнічного фактора в адміністративно-територіальному поділі.

СРСР як імперія з успадкованою російською традицією. Національна політика в період остаточного оформлення радянської командно-адміністративної системи. Відновлення в сфері міжнаціональних відносин СРСР імперського великодержавництва, завуальованого ідеологічною доктриною «дружби народів». Квітнева 1938 р. постанова ЦККП(б)У про реорганізацію національних шкіл в Україні. Ліквідація національних адміністративно-територіальних одиниць.

Основні риси етнополітики східноєвропейських держав між світовими війнами. Український політичний та громадський сектори в Польщі. Пацифікація. Румунський окупаційний режим. Національні орієнтації українців під владою Чехо-Словаччини.

Етнополітичні процеси періоду Другої світової війни та післявоєнної відбудови. Національні особливості радянзації західноукраїнських земель. Нацистські репресивні акції проти населення України. Українсько-польський конфлікт. Післявоєнний моральний та фізичний терор у СРСР проти національної інтелігенції, депортації цілих народів із місць їх постійного проживання, суцільна русифікація, насадження великодержавної ідеї.

Тема 13. Проблеми національного розвитку в СРСР другої половини 1950-х – 1991 р.

Етнополітичні процеси періоду хрущовської «відлиги». Відновлення в УРСР елементів українізації. Включення Кримської області до складу України, його причини й наслідки. Участь українців у програмі освоєння цілинних земель у Казахстані та Західному Сибіру. «Шістдесятницький» рух.

Політика русифікації та денационалізації етнічних груп у другій половині 1960-х – середині 1980-х років. Прикриття потреб національного розвитку гаслами «пролетарського інтернаціоналізму», «розквіту і зближення націй у

СРСР», «формування нової історичної спільності «радянський народ». Форсування міжнаціонального зближення. Рішуча боротьба з проявами «українського буржуазного націоналізму».

Початок етнічного відродження народів СРСР під час горбачовської «перебудови». Критика національної політики КПРС. Реабілітація незаслужено звинувачених і репресованих народів, їхніх національних героїв, культурних діячів. Діяльність національно-патріотичних об'єднань та організацій. Вплив зарубіжних діаспор. Спротив етнонаціональних спільнот насильницькій асиміляції та русифікації. Зародження нового (критичного) етнополітичного мислення.

Тема 14. Етнополітика незалежної України на сучасному етапі.

Етнонаціональна структура українського суспільства. Психічний склад українців. Особливості менталітету українського народу. Формування етнічної гетерогенності населення України. Етнографічні групи українського етносу. Становлення поліетнічності українського суспільства. Мовний аспект. Поліконфесійність українського суспільства.

Національні меншини в незалежній Україні. Етнонаціональний склад населення пострадянської України. Державна етнокультурна політика в Україні та задоволення національно-культурних потреб національних меншин. Реалізація державної етнонаціональної політики: регіональні аспекти. Проблема легітимності Кримської автономії. Політико-правова та соціально-культурна адаптація депортованих народів.

Законодавче забезпечення етнополітичного розвитку сучасної України. Формування політико-правових засад етнополітики України напередодні розпаду СРСР. Законодавче забезпечення національно-державного і культурного розвитку українського етносу. Еволюція законодавчих засад розвитку національних меншин України.

Тема 15. Зовнішньополітичний напрям етнополітики України.

Співробітництво України з іноземними країнами та міжнародними організаціями. Міжнародні багатосторонні договори щодо захисту іноетнічного населення. ООН. ОБСЄ. Рада Європи. Захист прав національних меншин шляхом укладення міжнародних договорів та міжвідомчих угод. Діяльність змішаних міжурядових комісій. Участь національних меншин у діяльності неурядових організацій та налагодженні транскордонних контактів.

Українська діаспора у сфері зовнішньої політики України. Спільні основні якісні характеристики українців. Основні показники специфічної структури українського етносу. Схема трьох кіл англійського етнолога Е. Сміта. Шляхи утворення діаспор. Визначення щодо українців, розселених поза межами України. Хвилі української еміграції. Українська діаспора в сфері етнополітики України. Міжвідомча координаційна рада з питань співробітництва з українською діаспорою та її основні завдання й повноваження.

4. Структура залікового кредиту дисципліни «Етнополітика України та суспільні трансформації»

денна форма навчання

Тема	Кількість годин					
	Лекції	Практ. заняття	Самост. робота	Інд. робота	Тренінг, КПЗ	Контр. заходи
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Теоретичні аспекти етнополітичних процесів						
Тема 1. Етнополітика України та суспільні трансформації як навчальна дисципліна.	2	2	18	2	4	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 2. Зародження та розвиток етнополітичної думки: західна і вітчизняна традиції.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 3. Суб'єкти та об'єкти етнополітичних процесів.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 4. Міжнародний досвід захисту прав національних меншин та втілення його в українському законодавстві. Державна політика щодо репатріантів.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 5. Етнополітичні конфлікти.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 6. Етногенез та етнічна історія українців.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Етнополітичні виміри історії України						
Тема 7. Етнополітична трансформація на українських землях періоду княжої держави.	2	2	30	2	4	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 8. Етнополітичне становище України в умовах іноземної колонізації (середина XIV – перша половина	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.

XVII ст.).						
Тема 9. Міжетнічні взаємини в Українській державі другої половини XVII – XVIII ст.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 10. Українські землі під владою Російської та Австро-Угорської імперій: етнополітичний аспект.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 11. Національне питання в період Української революції 1917–1921 рр.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 12. Українці в складі СРСР та інших східноєвропейських держав (1920-ті – середина 1950-х років): правосуб'єктний статус та етнополітичне становище.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 13. Проблеми національного розвитку в СРСР другої половини 1950-х – 1991 р.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 14. Етнополітичні процеси в незалежній Україні на сучасному етапі.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 15. Зовнішньополітичний напрям етнополітичних процесів в Україні.	2	2				ПОТОЧ. ОПИТ.
Разом	30	30	48	4	8	

заочна форма навчання

Тема	Кількість годин					
	Лекції	Практ. заняття	Самост. робота	Інд. робота	Тренінг, КПЗ	Контр. заходи
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Теоретичні аспекти етнополітичних процесів						
Тема 1. Етнополітика України та суспільні трансформації як навчальна дисципліна.	2	–	43	–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 2. Зародження та розвиток етнополітичної думки: західна і вітчизняна традиції.	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 3. Суб'єкти та об'єкти етнополітичних процесів.	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 4. Міжнародний досвід захисту прав національних меншин та втілення його в українському законодавстві. Державна політика щодо репатріантів.	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 5. Етнополітичні конфлікти.	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 6. Етногенез та етнічна історія українців.	2	2		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Етнополітичні виміри історії України						
Тема 7. Етнополітична трансформація на українських землях періоду княжої держави.	2	–	65	–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 8. Етнополітичне становище України в умовах іноземної колонізації (середина XIV – перша половина XVII ст.).	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 9. Міжетнічні взаємини в Українській	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.

державі другої половини XVII – XVIII ст.						
Тема 10. Українські землі під владою Російської та Австро-Угорської імперій: етнополітичний аспект.	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 11. Національне питання в період Української революції 1917–1921 рр.	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 12. Українці в складі СРСР та інших східноєвропейських держав (1920-ті – середина 1950-х років): правосуб'єктний статус та етнополітичне становище.	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 13. Проблеми національного розвитку в СРСР другої половини 1950-х – 1991 р.	2	2		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 14. Етнополітичні процеси в незалежній Україні на сучасному етапі.	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Тема 15. Зовнішньополітичний напрям етнополітичних процесів в Україні.	–	–		–	–	ПОТОЧ. ОПИТ.
Разом	8	4	108	–	–	

5. Тематика практичних занять

Практичне заняття № 1

Тема 1. Сутність та особливості навчальної дисципліни «Етнополітика України та суспільні трансформації»

Мета: Визначити предмет і завдання етнополітичних процесів в Україні як навчальної дисципліни. Охарактеризувати основні функції, завдання, структуру і методи етнополітичної науки.

Питання для обговорення:

1. Предмет курсу «Етнополітика України та суспільні трансформації» і його завдання.
2. Основні функції, мета та завдання вітчизняної етнополітики.
3. Загальнонаукові та специфічні методи дослідження етнополітики, її структура та складові.
4. Історіографічні етапи дослідження етнополітичних процесів в Україні.

Практичне заняття № 2

Тема 2. Еволюція етнополітичної думки

Мета: Простежити спільні й відмінні риси генези зарубіжної та вітчизняної етнополітичної думки.

Питання для обговорення:

1. Концептуальні засади етнополітичних ідей представників Західної Європи та США.
2. Особливості розвитку української суспільно-політичної думки ІХ – початку ХХ ст.
3. Етнополітична програма Української національної революції 1917–1921 рр.
4. Актуальні історіософські, етнополітологічні проблеми розвитку українського суспільства 1920-х років – початку ХХІ ст.

Практичне заняття № 3

Тема 3. Суб'єктно-об'єктна детермінація етнополітичних процесів

Мета: Охарактеризувати етнополітичну суб'єктність націй, національних (етнічних) меншин і корінних народів.

Питання для обговорення:

1. Економічні й соціокультурні фактори як важлива передумова етнополітичної суб'єктності. Об'єкти етнополітичних процесів.
2. Нація як один із найголовніших суб'єктів етнополітичних процесів.
3. Концептуальні засади етнополітичного розвитку українського суспільства.

Практичне заняття № 4

Тема 4. Захист прав національних меншин: міжнародний досвід та український контекст

Мета: Визначити основні засади світової практики захисту прав національних меншин.

Питання для обговорення:

1. Національні меншини в контексті світової практики захисту їхніх прав.
2. Регіональні системи захисту прав меншин. Політика «мультикультуралізму».
3. Застосування в національному законодавстві та практиці міжнародних стандартів захисту прав меншин.

Практичне заняття № 5

Тема 5. Сутність, специфіка та причини етнополітичних конфліктів

Мета: Проаналізувати найпоширеніші причини етнополітичних конфліктів та способи їхнього врегулювання.

Питання для обговорення:

1. Актуалізація етнополітичних проблем. Співвідношення між політичними, міжетнічними та етнополітичними конфліктами.
2. Класифікація та типізація етнополітичних конфліктів.
3. Шляхи і методи розв'язання міжнаціональних проблем.

Практичне заняття № 6

Тема 6. Історичний контекст етногенезу українців

Мета: Проаналізувати основні теорії походження українців та етнодемографічні наслідки перебування українських земель у складі іноземних держав.

Питання для обговорення:

1. Концепції походження українців. «Звичайна схема «русскої» історії й справи раціонального укладу історії східного слов'янства» М. Грушевського.
2. Періодизація етногенезу та етнічної історії українців.
3. Формування сучасної етнонаціональної структури українського суспільства.
4. Кримські татари – корінний народ України.

Практичне заняття № 7

Тема 7. Етнополітичні процеси на українських землях у період Київської Русі та Галицько-Волинської держави

Мета: Порівняти спільні й відмінні риси етнополітичних процесів у Київській Русі та Галицько-Волинській державі.

Питання для обговорення:

1. Формування українського етносу в період Київської Русі.
2. Проблема цілісності багатоетнічної Русі.
3. Галицько-Волинська держава як об'єднання більшої частини української етнографічної території.
4. Західноєвропейський культурний вплив на Україну.

Практичне заняття № 8

Тема 8. Етнополітичні аспекти іноземної колонізації України середини XIV – першої половини XVII ст.

Мета: Порівняти етнополітичні процеси на українських землях під час їхнього перебування в складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.

Питання для обговорення:

1. Етнополітичні особливості захоплення руських земель Великим князівством Литовським.
2. Боротьба за Київську митрополію між Великим князівством Литовським та Московією.
3. Національно-релігійні й політико-правові утиски українського народу в Речі Посполитій.
4. Політика Московської держави, Кримського ханства, Молдавського князівства та Угорщини щодо України.

Практичне заняття № 9

Тема 9. Етнополітика Української держави другої половини XVII – XVIII ст.

Мета: Проаналізувати основні засади етнополітичних процесів Гетьманщини.

Питання для обговорення:

1. Етнополітичні аспекти формування українського козацтва.
2. Заходи Б. Хмельницького щодо обмеження козацько-селянської стихії під час Української національно-визвольної революції.
3. Національно-колоніальна політика Московії та Польщі на Лівобережжі й Правобережжі України. Спустошливі татарські напади.

Практичне заняття № 10

Тема 10. Особливості етнополітичних процесів на українських землях під владою Російської та Австро-Угорської імперій

Мета: Порівняти особливості етнополітичних процесів на українських землях під час їхнього перебування в складі Російської та Австро-Угорської імперій.

Питання для обговорення:

1. Етнополітика російського царату та формування «малоросійської ментальності».
2. Українсько-польсько-російсько-єврейські національні суперечності Правобережної України.
3. Етнічна різноманітність як особливість Австро-Угорської імперії.
4. Етнополітичні процеси під час Першої світової війни. Трагедія розшматованої нації.

Практичне заняття № 11

Тема 11. Розвиток національного питання в період Української революції 1917–1921 рр.

Мета: Порівняти етнополітичні процеси в періоди Української Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії та ЗУНР.

Питання для обговорення:

1. Політика українських державних формувань 1917–1921 рр. щодо забезпечення етнокультурної самобутності та політичного розвитку національних меншин.
2. Національно-персональна автономія.
3. Причини й наслідки єврейських погромів в Україні.
4. Участь національних меншин у представницьких та виконавчих структурах влади.

Практичне заняття № 12

Тема 12. Правосуб'єктний статус й етнополітичне становище українців у складі СРСР та східноєвропейських держав у 1920-ті – середині 1950-х років

Мета: Проаналізувати та порівняти основні риси етнополітики СРСР і східноєвропейських держав окресленого періоду.

Питання для обговорення:

1. Етнонаціональна складова політики «коренізації».
2. Національна політика СРСР у період остаточного оформлення радянської командно-адміністративної системи.
3. Основні риси етнополітики східноєвропейських держав між світовими війнами.
4. Етнополітичні процеси періоду Другої світової війни та післявоєнної відбудови.

Практичне заняття № 13

Тема 13. Етнополітичні процеси в СРСР другої половини 1950-х – 1991 р.

Мета: Проаналізувати проблеми етнонаціонального розвитку в СРСР окресленого періоду.

Питання для обговорення:

1. Відновлення в УРСР елементів українізації під час хрущовської «відлиги».
2. Етнополітичні аспекти включення Кримської області до складу України.
3. Прикриття потреб національного розвитку гаслами «пролетарського інтернаціоналізму» в другій половині 1960-х – середині 1980-х років.
4. Спротив етнонаціональних спільнот насильницькій асиміляції та русифікації в період горбачовської «перебудови».

Практичне заняття № 14

Тема 14. Етнополітика незалежної України на сучасному етапі

Мета: Проаналізувати політико-правові засади етнополітичних процесів в Україні періоду державної незалежності.

Питання для обговорення:

1. Етнічна гетерогенність та поліконфесійність українського суспільства.

2. Державна етнополітика в Україні та задоволення національно-культурних потреб національних меншин.
3. Проблема Кримської автономії.
4. Еволюція законодавчих засад розвитку національних меншин України.

Тема 15. Етнополітичні процеси в Україні в міжнародному контексті

Мета: Проаналізувати співробітництво України з іноземними країнами та міжнародними організаціями щодо захисту іноетнічного населення.

Питання для обговорення:

1. Захист прав національних меншин у контексті міжнародних договорів та міжвідомчих угод.
2. Участь національних меншин у діяльності неурядових організацій та налагодженні транскордонних контактів.
3. Шляхи утворення діаспор.
4. Українська діаспора у сфері зовнішньої політики України.

6. Самостійна робота студентів

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентами навчального матеріалу в позааудиторний час без участі викладача. Порядок виконання самостійної роботи визначається робочою програмою та робочим планом в межах встановленого обсягу годин із навчальної дисципліни та методичними вказівками.

Навчальний матеріал, передбачений навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд із навчальними матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять.

Самостійна робота виконується у формі реферату за обраною темою (по 1 роботі в межах змістового модуля). Під час виконання студент має використовувати вітчизняні та зарубіжні інформаційні матеріали, самостійно проводити пошук документальної та фактографічної інформації, систематизувати та узагальнювати дані, виявляти ключові моменти, використовувати електронну пошту та телеконференції, застосовуючи методи пошуку в мережі Інтернет. За потреби проводити реферування документів, формуючи власні погляди на явища, події та процеси, ґрунтуючись на знанні граматичних форм.

Робота виконується на аркушах паперу формату А4 обсягом не менше ніж 15 сторінок друкованого тексту (Times New Roman, 14). Для чіткого та послідовного викладу матеріалу потрібно скласти план роботи, який має містити такі обов'язкові структурні частини: вступ (обсягом близько 2 сторінок), де висвітлюються сутність і значення теми, формулюється предмет, об'єкт, мета дослідження, обґрунтовується його актуальність; основну частину – розкривається зміст питань теми роботи, наводяться зауваження; висновки, де підсумовується зібраний матеріал та містяться пропозиції; список використаних джерел, на які даються посилання у тексті.

Тематика

Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти етнополітичних процесів.

1. Етнічна сфера людського буття.
2. Форми утворення і розвитку етносу: рід, плем'я, народ, нація.
3. Етнополітика великих київських князів.
4. Мова як чинник етноформуючої та етнодиференціюючої ознаки етносів.

Змістовий модуль 2. Етнополітичні виміри історії України.

5. Етнополітичні обставини утворення Великого князівства Литовського і Руського.
6. Литовсько-польські унії в історичній долі українського народу.
7. Етнополітика гетьмана Богдана Хмельницького.
8. Особливості ментальності українців.
9. Валуєвський та Емський укази як вияв національної політики Російської імперії.
10. Українське питання в програмах українських політичних партій початку ХХ ст.
11. Етнополітика української влади доби національно-визвольних змагань 1917–1921 років.
12. Історичне підґрунтя поліетнічності населення України.
13. Асиміляторська політика Польщі та Росії.
14. Взаємозв'язок етнічних та релігійних факторів у психології етносів.
15. Національна політика в УРСР: від українізації до русифікації.
16. Етнополітичний чинник Другої світової війни.
17. Спроба формування «нової історичної спільноти – радянського народу» та її невдачі.
18. Український націоналізм: ідеологія, практика, сучасний стан.
19. Етнічно-змішані сім'ї та проблема формування їх етнічної й національної ідентичності.
20. Мовна політика в сучасному світі та в Україні.
21. Релігійність етносів в Україні (історико-психологічний ракурс).
22. Вплив конфесійного фактора на етнополітичну ситуацію в Україні.
23. Мовна політика як фактор етносоціальної стратифікації.
24. Вплив розколу православної церкви на процес консолідації української нації.
25. Особливості етнополітики Української держави в Криму.
26. Кримськотатарський національний рух в Україні.
27. Вплив української діаспори на етнополітичну ситуацію в Україні.
28. Етнополітична ситуація в Закарпатті. Феномен русинства.
29. «Російське питання» в Україні як форма іноземного впливу.
30. Етнополітичні та релігійні аспекти російської агресії в Україні в 2014–2019 рр.

7. Тренінг

Організація та проведення тренінгу

1. Інтелектуальна гра «Дебати» на тему «Етнополітичні та релігійні аспекти російської агресії в Україні в 2014–2018 рр.».

2. Інноваційна гра на тему: «Основні напрямки етнополітичної діяльності Української держави на Кримському півострові після його звільнення з-під російської окупації».

8. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Контроль та оцінювання теоретичних знань та практичних навичок студентів протягом навчального семестру відбувається за результатами усних відповідей на практичних заняттях, складанні підсумкового колоквиуму, а також у процесі контролю поточної самостійної роботи.

За характером логіки пізнання використовуються такі методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Для виконання індивідуальних завдань і проведення контрольних заходів встановлюються конкретні терміни. Перескладання модулів відбувається з дозволу дирекції факультету за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Використання друкованих і електронних джерел інформації під час контрольних заходів та екзаменів заборонено.

Політика щодо відвідування. За об'єктивних причин (наприклад, карантин, воєнний стан, хвороба, закордонне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу з дозволу дирекції факультету.

9. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту.

Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	Модуль 4	Модуль 5
10%	10%	10%	10%	5%	15%	40%
Поточне оцінювання	Модульний контроль 1	Поточне оцінювання	Модульний контроль 2	Тренінг	Самостійна робота	Екзамен
Визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих на практичних заняттях	Підсумкова робота, яка охоплює теми 1-6	Визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих на практичних заняттях	Підсумкова робота, яка охоплює теми 7-15	Визначається як оцінка, отримана за виконане завдання під час тренінгу	Визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих за виконані завдання самостійної	Теоретичні питання (4 питання) – по 25 балів, макс. 100 балів

(кожен здобувач має отримати не менше 4 оцінок)		(кожен здобувач має отримати не менше 5 оцінок)			роботи	
---	--	---	--	--	--------	--

Шкала оцінювання

<i>За шкалою ЗУНУ</i>	<i>За національною шкалою</i>	<i>За шкалою ECTS</i>
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

10. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Фліпчарт	1–15
2.	Ноутбук	1–15
3.	Проектор	1–15
4.	Пакет презентаційних матеріалів	1–15

11. Рекомендовані джерела інформації

1. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.). К. : «МП Леся», 2016. 586 с.
2. Андріяш В. І. Державна етнополітика України в умовах глобалізації: монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с.
3. Асланов С. Етнополітична стабільність держави: політико-правовий аналіз : монографія. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2016. 464 с.
4. Антонюк О. В. Основи етнополітики : навч. посіб. К. : МАУП, 2005. 432 с.
5. Грушевський М. Звичайна схема «руської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства. *Твори: у 50 т.* Львів, 2002. Т. 1: Серія «Суспільно-політичні твори», 1894–1907. С. 75–82.
6. Енциклопедія історії України: Україна – Українці: Кн. 1 / редкол.: В. А. Смолій (голова редкол.) та ін. ; НАН України. Інститут історії України. К. : «Наукова думка», 2018. 608 с.
7. Енциклопедія історії України: Україна – Українці: Кн. 2 / відп. ред. В. Смолій. К. : «Наукова думка», 2019. 1112 с.
8. Етнонаціональна політика в Україні в період незалежності : навч. посіб. / Л. М. Хрящевська. Миколаїв : Видавн. дім «Гельветика», 2016. 208 с.
9. Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: Наукова записка / Горбатенко В. П. (керівник авт. кол.), Шемшученко Ю. С., Кресіна І. О., Стойко О. М. К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. 80 с.
10. Етнополітична культура в Україні: реалії та виклики часу. К. : ІПіЕНД, 2010. 431 с.
11. Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, М. Рябчук. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2020. 336 с.
12. Казьмирчук М. Г. Етнополітика : підручн. К. : КП УкрСіч, 2013. 360 с.
13. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Київ: Наш формат, 2019. 320 с.
14. **Лазарович М. В.** «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) : моногр. / Міністерство культури та інформаційної політики України. К. : ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.: іл.
15. **Лазарович М. В.** Ілюстрована історія України : короткий курс лекцій. 4-те вид., виправл. і доп. Тернопіль : Джура, 2018. 616 с.
16. **Лазарович М. В.** Політика українських урядів періоду Національно-визвольних змагань 1917–1921 років у сфері міжетнічних відносин: порівняльний аналіз : у 2-х кн. Кн. 1: моногр. / М. Лазарович. International Book Market Service Ltd «Globe Edit», 2019. 688 с. URL: <https://my.globeedit.com/extern/listprojects>.
17. **Лазарович М. В.** Політика українських урядів періоду Національно-визвольних змагань 1917–1921 років у сфері міжетнічних відносин: порівняльний аналіз : у 2-х кн. Кн. 2: документи і матеріали / М. Лазарович.

International Book Market Service Ltd «Globe Edit», 2019. 176 с. URL: <https://my.globeedit.com/extern/listprojects>.

18. *Лазарович М. В.* Російсько-українська війна (2014–2017 роки) : короткий нарис. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2017. 240 с.

19. *Лазарович М. В.* Етнополітика української влади доби національно-визвольних змагань 1917–1921 років: компаративний аналіз : моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 760 с.

20. Макаручук С. А. Етнічна історія України. К. : Знання, 2008. 471 с.

21. Малий етнополітологічний словник / О. В. Антонюк, В. І. Волобуєв, М. Ф. Головатий та ін. К. : МАУП, 2005. 288 с.

22. Монолатій І. С. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. : моногр. Івано-Франківськ : Лілея–НВ, 2010. 736 с.

23. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. К. : Критика, 2015. 430 с.

24. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с

25. Політологія: енциклопедичний словник / [В.М. Денисенко, Л.Я. Угрин, Н.М. Хома]; за ред. д-ра філос. наук, проф. В.П. Мельника. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 406 с.

26. Рафальський О. О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. ф. Кураса НАН України, 2018. 400 с.

27. Рудакевич О. М. Національний принцип: етнополітична концепція нації : моногр. Тернопіль : Економ. думка, 2009. 292 с.

28. Abramson H. A Prayer for the Government. Ukrainians and Jews in Revolutionary Times, 1917–1920. Cambridge : Harvard University Press, 1999. 258 p.

29. *Lazarovych M.* «We will give our souls and bodies for our freedom»: Ukraine in the struggle against the armed aggression of the Russian Federation (2014–2020) : monogr. Kyiv : PE AVIAZ, 2020. 452 p.: ill.

30. Hunczak T. Symon Petliura and the Jews: A Reappraisal. Lviv ; New York ; Toronto : Ukrainian Historical Association, 2008. 128 p.

31. Klimecki M. Polsko-ukrainska wojna o Lwow i Galicje Wschodnia 1918–1919. Warszawa : Oficyna Wydawnicza Volumen, 2000. 292 s.

Рекомендовані інформаційні ресурси:

✓ Репозитарії (ресурси у мережі, які зберігають публікації у вигляді файлів, доступних для ознайомлення і поширення): Research Papers in Economics; Kyoto University Research Information Repository; DSpace at West Ukrainian National University (репозитарій Західноукраїнського національного університету) та ін.

✓ Сайти-довідники, енциклопедії, інформація про компанії, організації: Вікіпедія (<http://wikipedia.org>); Довідник.інфо (<https://dovidnyk.info>); Офіційна Україна сьогодні (<http://dovidka.com.ua/user/>) та ін.

✓ Безкоштовні та платні ресурси з нормативно-правовою інформацією: Верховної Ради України (<http://zakon.rada.gov.ua>); ЛІГА.Закон (<http://www.ligazakon.ua/>);

✓ Офіційні сайти органів влади, політичних і громадських організацій: Верховна Рада України (<http://portal.rada.gov.ua/>); Кабінет Міністрів (<http://www.kmu.gov.ua/>); Президент України (<http://www.president.gov.ua/>) та ін.

✓ Форуми, чати, блоги тощо: Українська правда (<http://forum.pravda.com.ua>); ЛІГАБізнесІнформ (<http://forum.liga.net/>) та ін.

✓ Сайти інформаційних агентств, повністю або частково відкриті для користувачів: УНІАН (<http://www.unian.net/>); РБК-Україна (<http://www.rbc.ua/>) та ін.

✓ Безкоштовні електронні підручники онлайн.
URL: <http://www.chitalca.html>.

✓ Бібліотека Гумер. URL : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Index_Polit.php 7.

✓ Бібліотека ПНПУ імені К. Д. Ушинського URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>

✓ Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dessa.gov.ua/>

✓ Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>

✓ Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkp.gov.ua/>.

✓ Науковий журнал «Politicus». URL : <http://politics.elib.org.ua/>

✓ Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>

✓ Національна парламентська бібліотека України : офіційний сайт. URL: <http://nplu.org>

✓ Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL : www.kmu.gov.ua

✓ Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : www.rada.gov.ua

✓ Офіційний сайт Президента України. URL : www.president.gov.ua

✓ Офіційний сайт Уряду України. URL : www.mon.gov.ua

✓ Представництво ООН в Україні. URL: <http://www.un.org.ua/ua/oon-vukraini>